(סוף בעמוד 4)

עד ש„נוציא את הלשון" בכלל

מאת ד"ר ישראל אלדד

מה ראה למשול לשון הרע לחץ? אלא שכל כלי זין מכים במקומם וזה מכה מרחוק, כך הוא לשון הרע, נאמר ברומי והורג בסוריא, בסוריא והורג ברומי...
למה נמשל הלשון לחץ? שאם ישלוף אדם חרב שבידו להרוג את חברו, הוא מתחנן לו ומבקש הימנו רחמים, מתנחם ההורג ומחזיר החרב לנרתיקה, אבל החץ כיוון שירה אותו והלך, אפילו מבקש להחזיר אינו יכול להחזיר.

(ירוש. פאה)

למה נקראת לשון, לשון? הרי זו לשון נופל על לשון, מכיוון שהיא לשה דברים, קצת קמח, קצת מים והעיקר שמרים כדי שיתפח ויתנפח. ואף־על־פי שדוקא נשים נחשבות כרכלניות, ואף־על־פי שהמלה „לשון" בעברית לשון נקבה היא (שמא בגלל רכותה?), אין אתה אומר לשון רעה, כי אם לשון הרע, לאמר לך: העיקר אינו בכך אם הלשון היא „טובה" או „רעה", הלשון כשלעצמה אינה לא טובה ולא רעה, היא אינה אלא שליח והשאלה היא שליחו של מי היא, של הטוב או של הרע, משמע, מה כוונת הדברים שנאמרו. והאם לא כן הוא הדבר גם כשהרופא בודק אותך ומבקש ממך להוציא את הלשון. וכי ללשון הוא מתכוון? הוא מתכוון להסתכל עמוק עמוק אל מה שבגרון, מאחורי הלשון.

אם כן, לכאורה פשוט הדבר. נבדוק מה כוונתו של המוציא לשון הרע. אלא דא עקא, שאין הכוונה גלויה בלשון, אתה יכול להוכיח אדם על שחרץ לשון, אך לא על נקלה תוכיח לו את כוונתו, ומה עוד שרוב בני־אדם סבורים שכוונתם טובה, ואחרון אחרון: במחלה הדברים ברורים, הרופא — רופא (מוסמך) והחולה — חולה, מודה במחלתו ומודה בסמכותו של הרופא, ואילו בעניינים אלה שמדובר בהם כאן, בעניינים של חופש דיבור ופוליטיקה, כל אחד רואה עצמו רופא ואת הזולת, היריב, כחולה, חולה מסוכן ומסכן את השלום ואת החברה, וכל החורץ לשון, לא כדי להציל חיי עצמו הוא חורצה כי אם כדי ליטול חיי יריבו.

וכבר שמו חז"ל בפי משה רבינו את הרעיון שעל חטא לשון הרע ומלשינות (מלשון „לשון") אין ישראל ראויים לגאולה: „הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי"... אכן „נודע הדבר, נודע לי על איזה דבר הם משתעבדים".

ואין לך חטא חמור יותר בראשית תולדות האומה (והוא לא מכופר והוא לא נעלם עד עצם היום הזה) מחטא המרגלים שהוציאו דבת הארץ רעה. ומה היתה המגפה שבאה בעטיים, לפי דרשת חז"ל? „נשתרבב לשונם ונפל על טבורם, והיו תולעים יוצאות מלשונם ונכנסות בטבורם ומטבורם ונכנסות בלשונם". מחריד, לא כן? אלא שנכון. נכון כי בסופו של דבר כל לשון הרע חוזרת ואוכלת את מוציאה וביחוד באומה כאומתנו שאנו ערבים זה לזה, ולא היתה דיבה שיוציאו יהודים על יהודים שלא תחזור ותתנקם במוציאיה, כתולעים ההן שבאותו מדרש חז"ל. אמנם אנו איננו רוצים להיות ערבים זה לזה ומצביעים תמיד — כשהגויים מקטרגים עלינו — על היהודים האחרים, פעם זה היה על ה„אוסט־יודען" חסרי התרבות שאינם ראויים לשוויון זכויות ואחר כך „היהודים הבורגניים" או „היהודים הקומוניסטים" ואצלנו כאן „הריאקציונרים הפאשיסטים" הפרובוקאטורים המפריעים ליחסי אהבה ואחווה עם הערבים והיום — שומו שמיים! — אפילו מפא"י והכת השלטונית הביצועיסטית המחרחרת מלחמה — — —

וכל זה ללא הועיל. הלשון המשתרבבת מתליעה תולעים אל הטבור.

*

החוק נגד לשון הרע הוחזר על ידי שר המשפטים בכבודו ובעצמו לעיון נוסף ולשינוי נוסח. עצם הדבר אין רע בו, שהרי ייתכן ששוגים ואין בושה לתקן משגה. אף־על־פי שכאן משונה הדבר, שהרי לא מדובר באיזה חבר כנסת או סתם עתונאי בטלן או אחד חובב, האוהב להציע הצעות ב„אגרות למערכת", כי אם במשרד משפטים, שהניסוח היא היא מלאכתו ומומחיותו, ואם אחרי עמל רב ונסיונות קודמים מחזירים הצעה אף בטרם עלתה לדיון במוסד המחוקק, סימן רע הוא ויש בזה מאותות הציבוריות שלנו, החל מאותן הנחיות בעניין „בני־ישראל", הנחיות שבאו להפחית מהכוונה המקורית של ההוראה הראשית על שוויונם המלא, ודרך פיחות המטבע שלמחרתו החל לרדת גשם זלעפות של טענות הניזוקים ובעקבותיו נסיגות, נסיגות, נסיגות, כאילו לא ידעו המפחיתים מה פירושו של המעשה, וכלה באותו „חוק לשון הרע" שאם השר מחזירו למשרדו הרי ממה נפשך, או שהוא מודה שכוונתו רעה היתה או שאין הוא מודה בכך אלא נכנע ללחץ ומוכן לשנות מה שנראה לו כטוב ומועיל למדינה.

*

אולם הדבר החמור ביותר באותה נסיגה מנוסח החוק הוא הגורם שכנראה הכריע את הכף: „למה יאמרו הגויים", אותו העש צבוע שקם או הוקם בחוץ לארץ. ועדות לכך, שזה היה הגורם המכריע לנסיגתו של דב יוסף, היא זהותם של האישים שהתערבו: שרת החוץ גב' גולדה מאיר, ומי שהיה ראש משלחת ישראל באו"ם ושגרירנו בארה"ב, מר אבא אבן. כל העתונות שלנו רעשה, וזה מובן, שהרי הדבר נוגע בה בראש וראשונה, יתר על כן, הרי בה רצה לנגוע או אף לפגוע החוק הזה. אך לא איש כדב יוסף ייבהל מפניה. הוא רגיל לעתונות „רעה", ולפעמים יש רושם שבהסתגרותו — בלשון אחרת אנו אומרים: כדבקותו למשימה — הוא כאילו מחוסן כלפי דעת העתונות עליו ועל מעשיו. וזוהי תכונה לא כל כך מפא"ית. ואולם אם באים עליו ב„אז יאמרו בגויים", וביחוד אם גויים אלה הם האנגלוסכסים, אין אפילו איש כמוהו יכול לעמוד בכך והוא נסוג ו„מעיין מחדש".

ואַל ישלו עצמם עמיתי, ולא כל כך עמיתי, העתונאים הישראליים היהודים שמכוח פעולתם הנגדית הוחזר החוק. סוף סוף לא מדובר כאן ברבבות נפגעי מלווה־שיכון, או במאות אלפי נפגעי יוקר הדלק. אחרי ככלות הכל לא נפגעו כאן אלא מאות אחדות של עתונאים או עסקנים מפלגתיים. האמת היא שהמוני העם לא איכפת להם העניין כולו. האמת היא שהמוני העם שלנו היום רוצים לחם ושעשועים, ואם בשני אלה לא תגע, לא תהיה שום ריבולוציה גם אם ייסגרו שניים שלושה עתונים. ואם נקח לדוגמה את „העולם הזה" אשר השער הימני שלו הוא באופן מתמיד „חישוף ב.ג." והשער השמאלי שלו (כבחינת „סטרא דשמאלה") „חישוף ב.ב.", הרי המוני קוראיו יוותרו על השער הימני אם ייאסר ובלבד שישאירו להם את השער השמאלי לבוא בו. אולי אין זה משמח כלל, אך עובדה היא, עובדה שייטיבו לעשות אם יתבוננו בה כל אלה המרבים לדבר אצלנו בשם הדימוקרטיה ורצון העם. ומעניין עד מאוד להעיף עין — כך, דרך אגב — על מה שמתרחש היום בארגנטינה למשל: שם העם ברובו רוצה בפירון דוקא, שדבר ראשון שהיה עושה היה באמת סותם את הפיות ומפזר את המפלגות, בעוד שהצבא דוקא עומד לתפוס את השלטון בכוח כדי להגן על הדימוקרטיה.

ובכן, אל נשלה עצמנו ש„דעת הקהל" שלנו היא שהצליחה להדוף אחורנית את אימת החוק של לשון הרע. הדבר הגרוע ביותר היא העובדה שצדיקי החופש מה„טיימס" הלונדוני, מה„וואשינגטון פוסט" ומה„ניו־יורק טיימס" הם שהרתיעו את המחוקק והמושל שלנו.

וזהו דבר רע, וזה ראוי לגינוי אף מצד מי שהחוק עצמו אינו נראה לו. ויש להצטער על כך ולהוקיע שהעתונות שלנו, כולה, כולל „דבר" שבחצי־פה אמנם אך בכל זאת הגן על החוק, לא יצאה חוצץ פשוטו כמשמעו נגד התערבות חצופה זו של עתונות חוץ. ואפילו עתוני השמאל שלנו, אבירי העצמאות של מק"י ומפ"ם, ואפילו עתון הימין, לוחם החרות והעצמאות השלמה, עתונה של „חרות", לא זו בלבד שלא ראו חובה לעצמם להוקיע התערבות זאת בענייננו הפנימיים, כי אם גרוע מזה ומכוער מזה: קפצו על המציאה הזאת בשמחה ובתאווה ונפנפו בכותרות גדולות מול עיני ממשלתנו העצמאית: ראו! ראו! אתם מוציאים את דבת הארץ רעה, אתם נותנים על ידי החוק הזה נשק נגדנו בידי הגויים. כמעט שלא היה עתון בוקר (כולל „הבוקר") וערב וצהרים, ימין ושמאל ומרכז, שלא יביא את דברי הקטרוג של עתונים זרים אלה, מתוך רגש של סיפוק. ולא נמצא עתון, פשוטו כמשמעו, אף לא אחד, אשר ישאל את האדונים מ„טיימס" ומ„ניו־יורק טיימס" ומ„וושינגטון פוסט": מהי חוצפה זו להתערב בחוקים הישראליים? ולמה אין אתם מתערבים בעתונות המצרית „החופשית" ולמה אין אתם מוקיעים את ארצות ערב (ועל ארצות הקומוניזם אין מדברים כמובן) על ה„דיכוי האינטילקטואלי"? מה בכלל זכותכם לגנות דבר שהוא ענייננו של ישראל בלבד? ולמה לא שמענו את דבר אהבת החרות של „טיימס" הלונדוני כאשר אנשי ה„טיימס" שלטו פה בארץ הזאת לאו דוקא באמצעים דימוקראטיים, לא דוקא על פי חוקי העם הזה כאן, כי אם על פי „חוקי המלך במועצתו". מה זה עניינכם בכלל? חוסר הדימוקראטיה שבארצות ערב לגמרי אינה מקלקלת להם את העסקים המדיניים, אדרבא, הוא מגביר את כוח הסחיטה שלהם גם בלונדון, גם בוואשינגטון. מה אם כן הדאגה הזאת לחופש אצלנו?

וכאשר בארצות הברית מוציאים את המפלגה הקומוניסטית מחוץ לחוק וכל אדם נתבע להודיע אם יש לו דעות קומוניסטיות או לא, כלומר או לשקר או להאסר, היאומן שהעתונות שלנו — להוציא כמובן את „קול העם" — תתנפל בשצף קצף שכזה על ממשלת ארה"ב? ומה היו אומרים שם בסטייט־דפרטמנט אילו היתה התנפלות כזאת? וכי לא היו מזמינים את השגריר שלנו ומבקשים ממנו הסברים?

זה מבחינה עקרונית. מבחינה זו חטא חטאה העתונות שלנו שיחד עם המערכה נגד החוק לא הקימה מערכה מאוחדת נגד התערבות מחפירה זאת.

ויש גם בחינה לא־כל־כך־עקרונית, כי אם עניינית מאוד והיא המסתתרת בוודאי מאחורי הדאגה הזאת שדואגים גוים אלה והיהודים־היועצים שמאחורי הגוים האלה. אותם אינה מעניינת לא חזית הפיתוח שלנו ולא חזית יוסל'ה. אם הם דואגים ל„חופש הדיבור" אצלנו הרי זה בראש וראשונה מכיוון שהם מעוניינים עד מאוד בקולות אופוזיציוניים ספציפיים אצלנו. הם מעוניינים בכך שירבו אצלנו להתקיף את המדיניות האקטיביסטית כביכול, את מדיניות הבטחון, הם מעוניינים אך ורק בהחלשת ישראל מבפנים כדי להקל על מדינות „הפיוס" שהם מתכננים בין ישראל ובין הערבים, וכמובן וכמובן על חשבונה של ישראל, שהרי בשום ארץ ערבית אף לא באלו שיש בהן מידה מסויימת של „חופש דיבור", לא ייתכן, לא ייתכן בשום פנים ואופן, שאיזה שהוא בטאון, ימני, שמאלי או פורנוגראפי, יעלה את הרעיון של שלום עם ישראל. זה עוד לא קרה בשום ארץ ערבית. וזה לא הוקע על ידי עתוני המערב האלה הדואגים כל כך לחופש הביטוי בישראל, בישראל המוקפת אויבים דוקא.

הקומוניסטים הם מיעוט מבוטל בארה"ב, ואף־על־פי־כן מה רבה התכונה נגדם והתחוקה המדכאת אותם. הייתי רוצה לראות את פני הדימוקראטיה האמריקאית אילו היה אחוז הקומוניסטים בארה"ב גדול כאחוז הקומוניסטים, הערבים והנאצריסטים בתוככי מדינת ישראל.

לא, אין כאן מצדם עניין עקרוני בלבד. אם לא לדבר על יהודים וישראלים מסויימים. וישראלים־יהודונים עד מאוד, העומדים מאחורי אותן כתבות בעתוני לונדון, ניו־יורק וואשינגטון, רשאים אנו לאמר שישנם טעמים פוליטיים מרחשיים עד מאוד ואנטיישראליים עד מאוד לאותה התערבות גסה.

וחבל שמרוב להיטות לאינטרסים שלהם, ולו גם המוצדקים, נאחזו עתונאי ישראל מימין ומשמאל ומאמצע בבעל־ברית זה שקם להם אצל גורמים זרים ורחוקים מידידות אמת וכוונות טובות.

*

רק אחרי שמשתחררים מתכונה גלותית משפילה זו של „למה יאמרו הגויים", לא בענייני תחבורה בינלאומית, לא בענייני מטבע שמטבע הדברים קשורים הם בזרים, כי אם בענייני פנים מובהקים, רק לאחרי שאוסרים על זרים להתערב בדבר, מותר ואפשר וצריך לשבת ולדון בחוק זה מבחינה פנימית וממלכתית לאומית בלבד. אפשר לשבת ולבקש אף מכבוד השרים המחוקקים שיוציאו את הלשון יפה־יפה כילדים טובים ויאמרו א־א־א, למען שנראה ראיה נכונה מה נעשה שם מאחורי הלשון ההיא, האם באמת טובת המדינה והאומה בלבם או שמא טובתם המצומצמת. ואפשר להבטיח זאת על ידי מוסדות ביקורת מסויימת, שיהיו מוגבלים בהרכבם ולו אפילו ברוחב לב כוועדת חוץ ובטחון, למען לא ישבו בהם מלכתחלה אלה שמפני לשונם חייבים מדינת ישראל ועם ישראל להתגונן. מכל מקום לא תתכן אצלנו — והיא גם אינה קיימת בארצות הברית — בתנאי החרום ורפיון התודעה, וצעירות, ממש תינוקות הממלכתיות שלנו, ומבוכת ובליל המושבים שלנו נוסף לתנאי החוץ והבית שלנו, לא תתכן גישה עקרונית פורמאליסטית של חופש דיבור בלתי מסוייג, משמע הפקר הדיבור.

לא קל לקבוע ולא קל במציאות שלנו לשמור על גבולות חופש הדיבור והאינטרס הממלכתי שלנו, ממש כמו על גבולות המדינה הזאת, הנפתלים, הפרוזים. וודאי לא ייתכן שעל גבולות אלה נפקיד משמר של עורכי ה„טיימס" וה„וואשינגטון פוסט". ישנם מוצבים עתונאיים וקבוצתיים לאוייב בתוככי המדינה. מהמוצבים האלה יורים בלי הרף ללבבות ולמוחות הרופפים של העם המבולבל כאן, שאך אתמול והיום ולא תמיד מרצון ותודעה ירד לחופי העם הזה ולחופי הארץ הזאת והוא פגיע מאוד. ואם נתאפשר הדבר שסניגורו של אייכמן מסתמך על יהודים השוללים מישראל זכות שיפוט על אייכמן, ואם מותר לה למפ"ם (והיא „ציונית" והיא בוועדת חוץ ובטחון, אך במקרה באופוזיציה), לפקפק „אם נתמצו כל הדרכים הדיפלומטיות" לפני הפעולה בנוקייב, ואם מותר להם לעתונאים ולפרופיסורים להוקיע מפעלים בטחוניים מסויימים לא בין ארבעה כתלים של הקובעים והמומחים, כי אם לעיני כל, הרי שכל אלה לא זו בלבד שמחלישים את מעמד ישראל בגויים, כי אם חמור מזה הם מכניסים רפיון וחוסר בטחון פנימי בעם הרופף כאן.

האם החוק נגד לשון הרע יש בכוחו במציאות היהודית למנוע זאת? גם אם נניח — ואין ערובה לכך — שכוונת המחוקק לא היתה כיתתית אינטרסנטית כי אם באמת כללית ממלכתית ספק רב אם יועיל הוא במכלול המשטר הפרוץ הקיים. ובטרם נוציא את הלשון הרע סכנה שמא נוציא את הלשון בכלל.

„הבוקר" — 30.3.62 — עמ' 3